

REPUBLIEK SURINAME

JAARREDE

VAN DE PRESIDENT VAN

DE REPUBLIEK SURINAME

ZIJNE EXCELLENTIE D. D. BOUTERSE

HOUDENDE

EEN UITEENZETTING

VAN HET DOOR DE REGERING

TE VOEREN BELEID IN 2020

EN

DE REDE BIJ DE INDIENING

VAN

DE ONTWERP-BEGROTINGEN VOOR

HET DIENSTJAAR 2020

UITSPROKEN DOOR ZIJNE EXCELLENTIE

DESIRÉ DELANO BOUTERSE

IN DE NATIONALE ASSEMBLÉE OP

MAANDAG 30 SEPTEMBER 2019

Mevrouw de Voorzitter,

Voor de regeerperiode 2015-2020 spreek ik vandaag in ons hoogste College van Staat nogmaals de grondwettelijk vereiste jaarrede uit, handelende over het dienstjaar 2020.

Dit dienstjaar, mevrouw de Voorzitter, zal niet tot het einde van 2020 uitgezeten kunnen worden door de Regering, daar de Grondwettelijk vereiste algemene en vrije verkiezingen halverwege dit jaar gehouden zullen worden.

In dit verband, mevrouw de Voorzitter, neem ik vandaag met uw toestemming de vrijheid bij het uitspreken van de jaarrede bekend te maken, dat op maandag 25 mei 2020 de algemene en vrije verkiezingen met geheime stemming gehouden zullen worden. Ons volk zal van zijn democratisch recht gebruik mogen maken de 51 leden van De Nationale Assemblée, alsook de leden van de ressortraden verdeeld over ons gehele land, te kiezen.

Mevrouw de Voorzitter,

Niettegenstaande de aanstaande algemene en vrije verkiezingen en de korte tijd die ons rest voor beleidsvoering, blijft het de plicht van de Regering om tot de laatste dag van deze regeerperiode het volk te dienen en dus alles te blijven doen om onze ontwikkelingskansen te benutten en hiermee de leefomstandigheden, de levensstandaard en het leefmilieu te blijven verbeteren.

Mevrouw de Voorzitter,

Na de economische inkrimping gedurende 2015-2016 groeit de economie weer. Het Algemeen Bureau voor de Statistiek noteerde een reële groei van het Bruto Binnenlands Product (BBP) van 1,8 procent voor 2017 en van 2,6 procent voor 2018. Tot de sterkste bijdragers in beide jaren behoren landbouw, veeteelt, visserij en bosbouw, hotel en restaurants, energie en constructie. In 2018 is er een sterke opleving van de groot- en detailhandel, terwijl industrie en mijnbouw na behoorlijke uitbreiding in 2017 juist een vlak verloop hebben. De economische groei zet in 2019 door. De 12-maand inflatie bleef sinds de tweede helft van 2017 dalen en de daling zette zich voort in 2018 en in 2019. Deze noteerde 9,2% ultimo 2017, naar 5,4% ultimo 2018, en bedroeg 4,3% per juli 2019. De gestage economische groei, die in 2017 1,8 procent noteerde en in 2018 naar schatting 2,6 procent, gekoppeld aan de lage en dalende inflatie, geven de bereikte stabiliteit aan.

De inflatie daalde afgelopen augustus naar 4,0 procent ten opzichte van 1 jaar eerder. In december 2018 was de inflatie reeds gekomen op het niveau van 5,4 procent, en daalde verder tot beneden 5 procent sinds februari van dit jaar. De economen menen dat de inflatie aan het eind van het jaar met deze trend dicht tegen 3 procent aankomt.

Ook de maatregelen voor verdere koersstabilisatie zullen de economische condities verder versterken.

Mevrouw de Voorzitter,

De mijnbouwsector heeft ondertussen een opleving gekend. Deze resulteerde in verhoogde opdrachten aan de staatskas. Vanwege de algemene economische groei was er ook sprake van een toename van de overheidsinkomsten uit de andere sectoren. De hervormingen voor modernisering van de belastingadministratie droegen ertoe bij dat inning van belastingen efficiënter en op tijd kon plaatsvinden.

De overheidsuitgaven zijn in 2019 toegenomen. Dat heeft deels te maken met het beleid gericht op betere basiszorg en betere sterke sociale voorzieningen. In de afgelopen maanden had de toename van de overheidsuitgaven te maken met extra investeringen, met name in de infrastructurele projecten, in de gezondheidszorg en in onderwijs, wetenschap en cultuur.

Niettemin neemt het tekort op committeringsbasis af. De afname is van 10,6% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) in 2016 naar 8,8% in 2017 en naar 7,6% van het geschatte BBP in 2018.

De financiering van de overheidsbestedingen in 2017 en 2018 was grotendeels op basis van binnenlandse bronnen. Dertig (30) tot vijfendertig (35) procent van deze binnenlandse bronnen bestond uit vreemde valuta. Hierdoor is de binnenlandse schuld toegenomen. In januari 2019 heeft de overheid gebruikgemaakt van het voorschot van de Centrale Bank van Suriname (CBvS) krachtens Artikel 21 van de Bankwet. Zij, de overheid, leende toen SRD 670 miljoen bij de moederbank op basis van de goedgekeurde begroting van 2018. In augustus 2019 heeft de overheid dit voorschot afgelost. Op basis van de goedgekeurde begroting van 2019 heeft de overheid wederom bij de moederbank een bedrag ter hoogte van SRD 648 miljoen getrokken. Per saldo lost de Staat dus SRD 22 miljoen af op de voorschotten onder Artikel 21. In de referentieperiode is de buitenlandse schuld licht toegenomen.

Mevrouw de Voorzitter, de wisselkoers stabiliseert zich sinds de tweede helft van 2018 op SRD 7,52 per US-dollar. Het buitenlands betalingsverkeer ten behoeve van de exporten, importen, diensten en overmakingen, alsmede de financiële stromen, wordt zonder verstoring tegen deze koers afgewikkeld. Dit geldt ook voor de afgeleide internationale kruiskoersen. Per eind september 2019 bedroegen de internationale reserves USD 713 miljoen. Dit is voldoende voor dekking van importen van goederen en diensten voor 5,2 maanden. Het voorgaande geldt echter niet voor de mijnbouwsector. Deze sector voorziet immers in eigen deviezen.

Een belangrijk deel van het betalingsverkeer in Suriname is in contanten en vindt hoofdzakelijk plaats in Surinaamse dollar, Amerikaanse dollar en in Euro. Geldzendingen werden geruime tijd door de banken in Suriname zelf verzorgd, maar vanwege *de-risking* bij correspondentbanken in het buitenland worden die vanaf 2013 – op aanvraag van de banken zelf – verzorgd door de Centrale Bank van Suriname aangezien deze het geschikte internationale netwerk daartoe wel bezit.

De constante wisselkoers voor de US-dollar is onder druk komen te staan vanwege de problematiek rondom de onverklaarbare aanhouding van de Euro-middelen door Nederland in 2018. Suriname bestrijdt dit in rechte. Dit heeft de internationale omwisseling ten behoeve van import van cash US-dollars belemmerd. Daardoor is er in delen van de Surinaamse economie een schaarste ontstaan. In verband hiermee zijn verschillende maatregelen getroffen. Zo hebben de autoriteiten in samenspraak met de financiële instellingen maatregelen getroffen om het binnenlands betalingsverkeer zoveel als mogelijk vlot te laten verlopen.

Hierbij kan worden genoemd de financiële afwikkeling langs de girale kanalen of in andere valuta. Per september 2019 heeft de *Federal Reserve Bank of New York (FED)* een aanvang gemaakt met het verlenen van valutadiensten aan de Centrale Bank van Suriname. Hierdoor is Suriname in staat om cash dollars te ontvangen tegenover girale overmakingen aan de US FED.

Mevrouw de Voorzitter,

Het Spaar- en Stabilisatiefonds is reeds in 2017 bij wet geregeld. Onlangs is de implementatie ervan met de verdere inrichting en met de benoeming van het bestuur van het fonds voltooid.

Het is de bedoeling om met dit fonds de overheidsfinanciën te beschermen tegen scherpe prijsfluctuaties op de internationale markt voor mijnbouwproducten en tegen onvoorziene uitgaven in noodsituaties bij een nationale ramp.

Tevens dient dit fonds om de diversificatie van de staatsinkomsten te bevorderen en een inkomstenstroom voor latere Surinaamse generaties te genereren.

Mevrouw de Voorzitter,

Met de lancering van de *National Risk Assessment (NRA)* is de eerste stap gezet ter voorbereiding op de vierde gezamenlijke evaluatie ronde van de *Caribbean Financial Action Task Force (CFATF)*. Ons land zal tijdens deze evaluatie beoordeeld worden op basis van de

implementatie en de effectiviteit van haar wet- en regelgeving en de toepassing van de aanbevelingen van de *Financial Action Task Force (FATF)*.

Dit is de eerste keer dat Suriname op landelijk niveau een assessment zal uitvoeren teneinde kwetsbaarheden op het gebied van onder andere witwassen en de risico's van financiering van terrorisme in kaart te brengen. Middels de NRA wordt een belangrijke stap gezet om deze risico's voor ons land te identificeren, te begrijpen, te beoordelen en aan te pakken. Kortom: een nationale aanpak waarbij samenwerking tussen alle betrokken autoriteiten noodzakelijk is.

De CFATF heeft, na het door Suriname met redenen omkleed verzoek tot verschuiving van de in 2020 te houden *CFATF 4th Round Mutual Evaluation*, de onderhavige evaluatie naar het eerste kwartaal 2021 verschoven. De rapportage van het resultaat van die evaluatie zal in november 2021 plaatsvinden. De CFATF zal desgevraagd de nodige technische assistentie verlenen bij de voorbereiding van de uit te voeren evaluatie. Naast de NRA zullen er eveneens twee *pre-assessments* worden uitgevoerd. Deze zullen een wezenlijke bijdrage dienen te leveren ten einde een positieve beoordeling te behalen.

Technologische innovatie, oftewel *Financial Technology (FinTech)* is een belangrijke factor, die de financiële sector in de komende jaren verder zal beïnvloeden. Het beleid van de Regering is erop gericht om technologische innovatie te faciliteren en tegelijkertijd de potentiële risico's daarvan op het financieel systeem in kaart te brengen en te mitigeren. Het is belangrijk dat zoveel mogelijk Surinaamse burgers toegang hebben tot moderne betaalsystemen, zodat ze niet steeds met contant geld hun normale zaken hoeven af te wikkelen. Dit noemt men *financial inclusion*.

Natuurlijk is er altijd behoefte aan contante betalingen voor onder andere busvervoer en boodschappen. Het is echter veiliger, handiger en sneller om bij terugkerende zaken, zoals betaling van nutsvoorzieningen of de aflossing van leningen gebruik te maken van elektronische betalingen of de bekende bankovermakingen. Ook het inkomen, het loon of de overheidsbijdragen die ontvangen worden op een bankrekening of een persoonsgebonden elektronische kaart is altijd veiliger en sneller dan cash ontvangsten. Daarom heeft de Regering een aanvang gemaakt met de introductie van de *moni karta*. Hierop wordt voor de belanghebbende elke maand de sociale uitkeringen bijgeschreven. Deze kaarten hebben tegelijkertijd de functie van een betaalkaart.

Ook het hebben van bankrekeningen opent meer mogelijkheden om efficiënt en veilig aan het financieel verkeer te kunnen deelnemen. De Regering is voorstander van het aanbieden van het bancaire netwerk en de elektronische betaalsystemen, zoals *moni karta*, ATM, POS punten en mobiele betalingen, naar de burgers en het liefst ook in alle uithoeken van het land. Natuurlijk moeten de geëigende instituten, zoals de Centrale Bank, de nieuwe systemen en modellen toetsen op hun betrouwbaarheid en veiligheid. Er moet strenge

regelgeving komen ter bescherming van het publiek tegen oneigenlijk gebruik en/of misleiding. Niettemin, hoe meer beveiligde elektronische mogelijkheden voor het economisch handelen, hoe beter.

De Regering voert reeds een beleid uit waarbij het streven is dat zoveel mogelijk Surinamers meedoen binnen het bancaire systeem en ook 30% minder aan cash wordt gebruikt. Hierdoor wil de Regering de cash cultuur terugdringen.

Financial inclusion is niet beperkt tot systemen en beveiliging. Het is *a way of life*, het opent mogelijkheden voor ondernemerschap, het maakt dat de sociale bijdragen daar terechtkomen waar ze echt nodig zijn, het bevordert sparen en het bevordert financiële planning. De Regering heeft het ook over opvoeding over financiële aangelegenheden, over het verstandig omgaan met inkomen en geld. Elke bestaande of beginnende ondernemer moet de elementaire aspecten van geld- en bankzaken kennen en gaandeweg veel beter gaan toepassen. Ook dit is *financial inclusion*.

Het streven van de Regering is om binnen een periode van twee jaar door middel van *financial inclusion* en *Fintech* initiatieven hieraan geleidelijk invulling te geven.

Mevrouw de Voorzitter,

Coördinatie van monetair en fiscaal beleid is vooral in een kleine economie van essentieel belang om macro-economische doelstellingen te behalen. De *Monetary Policy Coordination Committee* waar het Ministerie van Financiën en de Centrale Bank van Suriname in participeren, neemt sinds kort beslissingen op het gebied van liquiditeitsbeheersing in het financieel systeem.

Mechanismen worden opgezet om tot duurzame coördinatie van beleid tussen beide monetaire autoriteiten te komen in het voordeel van de economie. De verwachte resultaten van deze samenwerking in 2020 zijn:

- Groeistimulatie maatregelen waarbij ook de sociale, economische en *human capacity* ontwikkeling in acht worden genomen;
- Begrotingsoptimalisatie maatregelen;
- Koersstabilisatie maatregelen,
- Beschikbaarstelling van deviezen voor basisgoederen,
- Medicamenten en olie-importen en essentiële betalingen;
- Ordening valutastromen in samenwerking met de banken en andere financiële instellingen en de verlaging van de druk op de internationale reserve;

- Verhoging van de beheersing over vreemde valuta inkomen door duurzame oplossingen op de geld- en kapitaalmarkten;
- Geven van financiële voorlichting en data en regelmatige beschikbaarstelling voor verhoogde transparantie.

Mevrouw de Voorzitter,

De hervorming van de Staatsinkomsten behelst zowel het verbeteren van de effectiviteit van de belastingadministratie en het management, als het bewerkstelligen van een rechtvaardig en productie-ondersteunend belastingstelsel. Als uitvloeisel hiervan wordt het ICT-systeem verregaand gemoderniseerd met als doel om in 2020 de online aangiften en betalingen van enkele kernbelastingen, zoals loon-, inkomsten-, omzet-, en dividendbelasting mogelijk te maken. Ook worden reeds voorbereidingen getroffen om te kunnen overstappen op een uniek Fiscaal Identificatie Nummer (FIN) voor iedere belastingplichtige of inhoudingsplichtige. De ontwerpwetten hiertoe zijn recent bij de Nationale Assemblée ingediend.

Vernieuwing van de wetgeving zal zorgdragen voor een meer rechtvaardige en bredere belastingbasis, waarbij de productie gestimuleerd wordt en inkomensgroei voor burgers en overheid gerealiseerd wordt. Ook wordt onze wetgeving aangepast aan moderne, aanvaardbare en internationaal gebruikelijke normen en procedures.

De in 2018 en 2019 aangevangen verscherpte en verbeterde controle op het gebied van de douane zal onverkort worden voortgezet. In dat kader zullen enkele *containerscanners* worden aangeschaft, welke een belangrijke rol zullen vervullen bij het bestrijden van smokkel, drugshandel en de succesvolle uitvoering van NRA. Bij de aanschaf van de *containerscanners* zullen ook de nodige trainingen verzorgd worden aan het personeel met betrekking tot het gebruik en het detecteren van onder-factorering.

De toetreding van Suriname tot de *World Customs Organisation (WCO)* is een feit. De verwachting is dat aan Suriname assistentie zal worden verleend door de WCO met betrekking tot de hervorming, modernisering en versterking van de Douane Organisatie, waarbij de door hen ontwikkelde modellen zouden kunnen worden gebruikt.

Mevrouw de Voorzitter,

De Regering vindt het op zijn plaats om bij deze jaarrede De Nationale Assemblée, de Regering en het volk van Suriname te feliciteren met het aannemen van de Wet Wijziging Brokopondo Overeenkomst en de Wet Schadeloosstelling Bauxietmaatschappijen.

Op 31 december 2019 worden de Afobakka Stuwdam en de bijbehorende waterwerken, die vanaf 1964 in Amerikaanse handen zijn, en voor het allergrootste deel voor de stroomvoorziening van ons land verantwoordelijk zijn geweest, na 55 jaar overgedragen aan de Republiek Suriname. Wij danken opeenvolgende regeringen vanaf 1958, de Alcoa en de Suralco, hun directie en staf, en alle duizenden Surinamers die jarenlang hun krachten hierbij hebben gegeven, maar *last but not least*, mevrouw de Voorzitter, dank aan hen die zware offers hebben moeten brengen om te transmigreren naar elders in het binnenland om plaats te maken voor het stuwmeer; om Suriname de kans te geven zich voor ons allen te kunnen ontwikkelen. Met deze overdracht zal een einde gekomen zijn aan dit tijdperk van 100 jaar Alcoa/Suralco in Suriname.

Met de beëindiging van de activiteiten van de Billiton Maatschappij Suriname (BMS) (Billiton/Shell) in 2008 in ons land en met de beëindiging op 31 december 2019 van de Brokopondo Overeenkomst is zicht ontstaan op de vele mogelijkheden om het in eigen beheer van de bauxietindustrie in ons land te ontwikkelen. In goede samenwerking met *multinationals* in de wereld zal de bauxiet- /aluinaarde- /aluminiumindustrie onder nieuwe voorwaarden met moderne mijnbouwovereenkomsten nieuw leven worden ingeblazen. Essentiële mogelijkheden zullen in deze zijn geopend om een belangrijk deel van onze economie te verzelfstandigen.

Mevrouw de Voorzitter,

De Regering zal bij de uitvoering van het buitenlands beleid, in de interacties met bilaterale, regionale en multilaterale partners zich blijvend concentreren op de bijdrage die dergelijke interacties kunnen leveren aan de realisatie van de vastgestelde nationale ontwikkelingsdoelen conform het Ontwikkelingsplan (OP) 2017-2021. Ook wordt aandacht besteed aan het leveren van bijdragen aan de oplossing van vraagstukken, die mondiale aandacht vereisen, waaronder de bescherming van het milieu, inclusief het tegengaan van klimaatsverandering, handhaving van vrede en veiligheid en bevordering van een rechtvaardige internationale rechtsorde.

Mevrouw de Voorzitter,

De voornaamste kenmerken van het in de afgelopen periode gevoerde buitenlands beleid kunnen gevonden worden in de wijziging van de concentratie op enkele landen, naar een gerichte diversificatie van de buitenlandse politiek gericht op meerdere strategische partners. Suriname blijft pleiten voor een multilateraal systeem dat rechtvaardig, democratisch en doeltreffend is. In dit kader wordt het belang van de Verenigde Naties, als 's werelds belangrijkste multilaterale organisatie onderstreept.

Wat het personenverkeer betreft hebben de mensen met een actieve PSA status (Personen van Surinaamse Afkomst) al jaren en vrijelijk het recht om jaren in het land te verblijven zonder additionele documentatie. Reeds is in nieuwe en in gewijzigde wetgeving rekening gehouden met deze doelgroep. De Regering zal zich verder inspannen bij nieuwe wetgeving deze personen van Surinaamse afkomst te integreren en daardoor te faciliteren om ze in staat te stellen een bijdrage te leveren aan de duurzame ontwikkeling van Suriname middels kennis, expertise of anderzijds. Dit is concreet beleid gericht op de Surinaamse diaspora.

Mevrouw de Voorzitter,

Het Ministerie van Onderwijs gaat verder met het inzetten van ICT in het onderwijs en bekijkt nu specifiek de mogelijkheden voor *e-education* in verband met het garanderen van kwaliteitsonderwijs in alle delen van Suriname. In dit dienstjaar zal, met het oog op de waarborging van de kwaliteit van het onderwijs, extra aandacht besteed worden aan de implementatie van de organisatorische en bestuurlijke componenten hiervan.

Ook zal reeds in het eerste kwartaal van het dienstjaar de implementatie van de nieuwe inspectiestructuur, het Nationale Instituut voor Onderwijstoezicht, een feit zijn. Het toezicht op ons onderwijs zal in overeenstemming worden gebracht met de grondwettelijke voorschriften en met de moderne opvattingen over onderwijstoezicht wereldwijd. Onderdeel ervan zal zijn de handhaving van de leerplichtwet.

Een van de dringende vraagstukken die thans geregeld zal worden, heeft betrekking op de praktijk van de subsidies van de Regering voor het onderwijs. Het bestaande subsidiebesluit zal in gemeen overleg worden herzien en worden omgebouwd naar een *public private partnership* met betreffende instanties. Met het oog op het verstrekken van subsidie en transparantie zullen van alle instanties de realisatiecijfers, - jaarplan en exploitatierekening - als basis dienen voor het te subsidiëren bedrag.

Rekening houdend met het voorgaande, doch in overeenstemming met de grondwettelijke bepalingen verwoord in artikel 39 lid 1:

“De Staat erkent en waarborgt het recht van alle burgers op onderwijs en biedt hun gelijke kansen op scholing.”

En lid 2a:

“Bij de uitvoering van zijn onderwijsbeleid is het de plicht van de Staat om verplicht en vrij algemeen lager onderwijs te verzekeren.”

Derhalve heeft de Regering besloten dat er geen heffing van ouderbijdrage plaatsvindt voor leerlingen van de scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs op juniorenniveau.

Mevrouw de Voorzitter,

In dit dienstjaar zal verder gewerkt worden aan een oplossing van de problemen van het onderwijs in het binnenland. Daarbij zal worden gestreefd naar een integrale benadering van de problemen. Het kan en mag niet waar zijn dat de kwaliteit van het onderwijs aan onze kinderen afhankelijk is van het gebied in Suriname waar men woont.

In dit dienstjaar zal ook worden verdergegaan met de inhoudelijke vernieuwingen van ons onderwijs. Daarbij zal veel aandacht worden besteed aan de beschikbaarheid van materialen en middelen die voldoen aan de eisen van een pedagogisch-didactisch gezonde en verantwoorde onderwijsleeromgeving. Ook zal worden voortgegaan met de vernieuwingen van onze opleidingen en instituten voor de opleiding van onze leerkrachten.

Mevrouw de Voorzitter,

Indachtig de vorig jaar uitgesproken jaarrede voor wat de zorgpunten betreft over niet alleen de organisatie, maar ook over de financiering van de gezondheidszorg in ons land, wens ik aan te geven dat de Regering met inschakeling van alle betrokken actoren, drukdoende is om in deze zorgpunten de nodige structurele oplossingen te brengen. Uiteindelijk moeten deze twee nader genoemde factoren, organisatie en financiering, leiden tot garanderen van gelijke toegang tot gelijkwaardige en betaalbare kwaliteitszorg ter voorkoming en vermindering van ziekte en vroegtijdige sterfte. Echter moeten we constateren dat Suriname een stijgende en relatief hoge ziektelast heeft, vooral voor wat betreft chronische ziekten, met de nodige nadelige gevolgen voor de arbeidsproductiviteit, kwaliteit van leven en vooral voor de financiële druk. Een hoge ziektelast betekent immers hoge zorgkosten. Teneinde op termijn kostenbesparingen te kunnen bewerkstelligen, zal meer worden geïnvesteerd in preventie en in de primaire zorg. De preventie en de primaire zorg, waaronder leefstijl geneeskunde worden daarom concrete onderdelen van de zorgstructuur.

Wat de gezondheidszorg in ons land betreft is het belangrijk dat de juiste gezondheidsdata beschikbaar zijn; de structuur waarbinnen die data zijn ingevoerd, is eveneens van eminent belang. Er is een gebrek aan data geconstateerd. Er is ook een gebrek geconstateerd met betrekking tot de verwerking van data. Dit vanwege verouderde of niet aanwezige soft- en hardware. Ook ontbreekt het aan een geïntegreerd nationaal gezondheidsinformatiesysteem oftewel *Health Information System*. De huidige structuur en infrastructuur bemoeilijken het de Regering om effectief de beleidsprocessen te kunnen uitvoeren.

Daarom heeft de Regering, onder het beleidsprogramma *Health Services Improvement Project* gemeend om deze uitdagingen aan te gaan middels een nieuwbouw van het hoofdkantoor van Volksgezondheid op het complex van het Bureau Openbare

Gezondheidszorg (BOG), inclusief renovatie van gebouwen van het BOG, het versterken van het BOG en het opzetten van een geïntegreerd *National Health Information System*. Enkele beleidsveranderingen hierbij zijn 'Herdefiniëring Inspectoraat' en het omzetten van het Bureau voor de Openbare Gezondheidszorg in een *Public Health Institute*.

Mevrouw de Voorzitter,

Het doet mij bijzonder goed om enkele hoogtepunten van de Regering te noemen die binnen een organisatiekader kunnen worden geplaatst, onder meer gestoeld op het toegankelijk en beschikbaar maken van een goede kwalitatieve gezondheidszorg voor iedereen enerzijds en anderzijds het verbeteren van de bestaande faciliteiten en naar behoefte openen van meer faciliteiten. Deze zijn:

- Het openen van poliklinieken van zowel de Regionale Gezondheidsdienst (RGD) en de Medische Zending (MZ);
- Het openen van SZF-distributieposten voor de BaZo en BZV-kaarten in de verre districten;
- Het gereedmaken van Cubaanse artsen voor de verschillende poliklinieken in het binnenland;
- De rehabilitatie van het grootste ziekenhuis in Suriname, het Academisch Ziekenhuis Paramaribo, dat onderdeel vormt van het *Health Facility Improvement Project*. Binnen dit project kunnen worden genoemd: het opzetten van het ziekenhuis in Wanica, een streekziekenhuis in Atjoni en het plaatsen van de verbrandingsovens voor medisch afval. Vermeldenswaard is dat het Marwina ziekenhuis inmiddels operationeel is en de diensten worden geleidelijk aan uitgebreid. Het Wanica ziekenhuis wordt eind oktober bouwtechnisch opgeleverd en zal in het eerste halfjaar van 2020 operationeel zijn.

Deze voorzieningen zijn mede mogelijk gemaakt door de respectievelijke ontwikkelingspartners, de *OPEC Fund for International Development (OFID)*, de *Agence Française de Développement (AFD)*, de *Islamic Development Bank (IsDB)* en de Chinese overheid.

Mevrouw de Voorzitter,

De Regering is medeverantwoordelijk voor het algemeen welzijn van de burgers van dit land. Dit houdt in dat zij zeker klaar moet staan voor het treffen van juiste en noodzakelijke condities voor hen die extra hulp en ondersteuning behoeven. In dat kader zal de Regering zich ook in het dienstjaar 2020 richten op het verbeteren van de dienstverlening aan de kwetsbaren in de samenleving.

Dit wil zij bereiken door:

(a) de clustering van de diensten met betrekking tot de maatschappelijke hulpverlening en capaciteitsversterking, en

(b) het continueren van doelgerichte en op maat gesneden dienstverlening vanuit de wijkkantoren. De noodzaak van de bereikbaarheid en toegankelijkheid zal daarbij worden beklemtoond.

Om hoogwaardige diensten te kunnen verlenen aan het publiek is het belangrijk dat het personeel van het Ministerie van Sociale Zaken adequaat is gehuisvest. Het personeel heeft jaren onder moeilijke condities het werk moeten uitvoeren. Het is daarom vandaag het moment om het heugelijk nieuws met u en uw geacht college te delen dat het Ministerie van Sociale Zaken in het dienstjaar 2020 zal verhuizen naar een nieuw pand. Dit ter verbetering van de werkomgeving van de ambtenaren en ter optimalisering van de dienstverlening naar het publiek toe.

Wat de stand van de bestaansgaranties van ons volk betreft, in het bijzonder van de sociaaleconomisch zwakken, zal de Regering in dit dienstjaar prioriteit geven aan de verdere verbetering van de positie van mensen met een beperking. Hierbij wordt vooral gedacht aan de te treffen voorzieningen voor mensen met meervoudige beperkingen, de visueel gehandicapten, de doven en de slechthorenden. Naast financiële ondersteuning wordt gewerkt aan aangepaste opvangvoorzieningen, aan uitbreiding van zorgtransport, aan speciaal onderwijs, aan vak trainingen en aan bijzondere werkplaatsen ter bevordering van werkgelegenheid.

Zeer belangrijk binnen het beleid is betaalbare kwalitatieve zorg voor de senioren burgers in zowel opvanginstellingen als in de eigen woonomgeving. Naast de zorg in residentiële opvanginstellingen is het belangrijk dat senioren, die in hun eigen omgeving verzorgd worden, ook kwalitatieve zorg genieten door het reguleren van de sector. Met het oog hierop is de beleidsmaatregel 'Thuiszorg' in de begroting voor 2020 opgenomen.

Voor een optimale welzijnsbeleving van de senioren en de mindervalide burgers biedt de Regering ook de mogelijkheid dat de daarvoor in aanmerking komende doelgroepen gebruik kunnen maken van zorgvervoer. Zorgvervoer wordt met dit doel voor ogen gesubsidieerd, zodat het vervoer voor deze doelgroep betaalbaar is. Zo stimuleert de Regering ook de maatschappelijke betrokkenheid van deze doelgroepen. Voor wat het huisvestingsbeleid betreft, zal dit worden voortgezet. Alle mogelijkheden en kansen om dit te kunnen realiseren, zullen worden geëxploreerd.

De Regering heeft in 2010 een sociaal contract gesloten met het volk en zal de verschillende categorieën van mensen met een beperking in kaart brengen. In elk geval kunnen de mensen met ernstigste beperkingen in het dienstjaar 2020 een aangepaste financiële

voorziening tegemoetzien.

Mevrouw de Voorzitter,

Intussen zijn in 2019 de Wet Garantiefonds en de Wet Woningbouwfonds door De Nationale Assemblée goedgekeurd. Naast eigen inspanningen vanuit de Regering om oplossingen te vinden voor de woningnood, ondersteunt de Regering, ook particuliere initiatieven. Deze *Public Private Partnership* zal verder worden gecontinueerd.

Het *Affordable Housing Program (AHP)* dat een looptijd heeft van vijf jaar is begin 2019 van start gegaan. Het programma loopt dus tot eind 2023 en zal derhalve in het dienstjaar 2020 verder worden uitgevoerd. De beschikbare middelen van dit programma zullen worden aangewend om landelijk subsidie te verstrekken aan lagere-inkomensgroepen voor het bouwen, uitbreiden of renoveren van hun huizen. Er zullen ruim 4.000 huishoudens hiervan gebruik kunnen maken. De focus ligt niet alleen op gebieden in de kustvlakte, maar ook in het binnenland.

Zo zal verder uitvoering worden gegeven aan het *Low Middle Income Shelter Programma (LMISP)*, een zakelijk woningbouwfinancieringsprogramma (zelfbouw) op basis van een jaarlijkse niet-commerciële hypotheekrente van 6% voor gezinnen die een nieuwe woning willen bouwen of een bestaande woning willen verbouwen.

De Regering bevordert door alle genoemde modaliteiten zoveel mogelijk dat burgers niet aan de rand van de samenleving belanden.

Mevrouw de Voorzitter,

In het dienstjaar 2020 zullen enkele specifieke projecten, die prioriteit genieten, worden voortgezet. Deze projecten vallen binnen de speerpunten van (1) verbeterde gezondheidszorg met onderwijsfacilitering van studenten in deze branche en (2) huisvesting voor diverse doelgroepen waaronder ook voor studenten van het Hoger Beroeps Onderwijs.

Wij noemen in deze, mevrouw de Voorzitter, de bouw van 1000 woningen.

Met de ondertekening van de overeenkomst '*Agreement for Implementing the China-Aided Low-Cost Housing Project*' in Suriname met de Volksrepubliek China in mei 2017 zal verder gestalte worden gegeven aan het woningbouwprogramma. Het betreft hier een schenking aan de Surinaamse gemeenschap. In totaal zal gewerkt worden aan de bouw van 1000 woningen met in de eerste fase de oplevering van 350 sleutelklare woningen te Sabakoe Village in Paramaribo Noord over een strekking van 25 hectare bouwrijpe grond. De Surinaamse overheid zal inkomen met de nutsvoorzieningen en het project wordt integraal opgezet met alle nodige faciliteiten.

De uitbreiding van studiefaciliteiten voor het Medische Wetenschappelijk Instituut. Vanwege de verhoging van de *numerus fixus* bestaat er behoefte aan het uitbreiden van de onderwijsfaciliteiten voor medische studenten. In voorbereiding is onder meer de uitbreiding van de bouw van twee volledig ingerichte collegezalen en een audiovisuele ruimte.

Mevrouw de Voorzitter,

De maatschappelijke waarde van sport is niet te miskennen. Sport en bewegen dragen bij aan de fysieke en mentale gezondheid. In het streven om het beweeggedrag van jongens af aan te leren en de mogelijkheden daartoe voor alle lagen van de bevolking te creëren, zijn speeltuinen zowel in stad als district aangelegd. De Palmentuin, Groningen, Beekhuizen, alsmede Richelieu beschikken reeds over deze faciliteiten.

In het kader van de aanpak van de sportontwikkeling aan de basis dient dit aangeleerde beweeggedrag verder te worden gestimuleerd binnen de schoolsport. Het onderwijssysteem alsmede de naschoolse sportactiviteiten, ook wel buurtsport genoemd, zullen de jonge sporters verder moeten begeleiden in dit traject.

De multi-inzetbare kunstgrasvelden die gedurende de periode 2014-2015 zijn aangelegd worden continu onderhouden. Tegelijkertijd zijn er acht nieuwe velden aangelegd in Paramaribo te Pontbuiten en Sosis, in Para te Paranam, in Commewijne te Mariënborg, in Sipaliwini te Atjoni en Apoera, in Wanica te Lelydorp en in Nickerie te Wageningen. Tevens zal in dit dienstjaar een aanvang worden gemaakt met de bouw van een nieuw zwembad en overige sportfaciliteiten in het district Coronie, met de rehabilitatie van het Algemeen Zwembad Nickerie en met de volledige restauratie van de Nickerie Sporthal. De rehabilitatie en aanleg van de fysieke sportinfrastructuur zal niet los staan van een begeleidings- en trainingstraject in het beheer en onderhoud van deze faciliteiten teneinde de duurzaamheid ervan te garanderen.

Een buurtgerichte aanpak waarbij gemeenschapsontwikkeling de bron is, staat centraal in het beleid. Het scholierenmoederproject is een van de belangrijke activiteiten in dit dienstjaar. Er zal met relevante stakeholders, waaronder de scholierenmoeders zelf, een begeleidingstraject opgezet worden dat voldoet aan de hedendaagse uitdagingen waarvoor deze groep jonge moeders geplaatst wordt.

Mevrouw de Voorzitter,

In het jaar 2020 zal de Regering het resterende en laatste deel van het moderniseringstraject van de arbeidswetgeving afronden. In het bijzonder gaat het in deze om het Fonds Voorzieningen Ouderschapsverlof en het Centrum voor Innovatie en

Productiviteit. Vanwege de nieuwe arbeidsstandaarden die recentelijk in werking zijn getreden, zal de Regering de *public relations* en begeleidingsactiviteiten opvoeren.

Mevrouw de Voorzitter,

Het garanderen van voedselveiligheid en voedselzekerheid voor de totale Surinaamse bevolking is een zeer belangrijk vereiste.

Hiertoe zullen onder meer de volgende acties ondernomen worden:

- Verzorgen van verdere trainingen aan alle agrariërs in *Good Agricultural Practices* en bevorderen van duurzame innovaties en milieuvriendelijke teelt;
- Registratie van agrariërs die voldoen aan nationale en internationale standaarden met betrekking tot voedselveiligheid en certificering van agrarische bedrijven;
- Versterking en professionalisering van de sanitaire en fytosanitaire diensten om regelmatig controles uit te oefenen op de productie;
- Operationalisering van gecertificeerde laboratoria voor kwaliteitskeuringen op het aanwezig zijn van niet toegestane pesticiden;
- Aanpassing van de verouderde wet- en regelgeving met betrekking tot voedselveiligheid die voldoet aan internationale standaarden.

Het verhogen van de productie van land- en tuinbouw, veeteelt en visserij is van groot belang. In dit kader zullen onder meer de volgende ondersteunende maatregelen getroffen worden:

- Uitbreiding van de exportmogelijkheden naar nieuwe markten;
- Verhoging van de aanmaak van hoog producerend zaaizaad en plantmateriaal;
- Uitvoering van fokprogramma's voor rasverbetering bij veeteelt;
- Stimulering van de private sector om meer investeringen te doen in de aquacultuur;
- Drastische verhoging van betaalbare kredieten aan agrariërs om aan productie-uitbreiding te doen en het plegen van diepte-investeringen in o.a. nieuwe efficiëntere technologieën;
- Verbetering van de infrastructuur, met name irrigatie en drainage in agrarische gebieden;
- Facilitering van jonge geschoolde Surinamers om in de productie en verwerking initiatieven te nemen;

- Het aantrekken van *Foreign Direct Investment* om in *joint venture* met Surinaamse ondernemers moderne productie- en verwerkingsbedrijven op te zetten;
- Stimulering van de private sector om verwerkingsbedrijven op te zetten om een deel van de productie te verwerken tot eindproducten;
- Opzetten van mediacampagnes om consumenten bewust te maken om te kiezen voor lokaal geproduceerde producten.

Mevrouw de Voorzitter,

Op basis van nieuwe wetgeving, maar ook met aangepaste wetgeving, zal getracht worden de verduurzaming van het mijnbouwbeleid voor de komende jaren te garanderen. Het dienstjaar 2020 zal in het teken staan van de uitvoering van een aantal activiteiten gericht op het opzetten van het delfstoffeninstituut dat door de Wereldbank gefinancierd zal worden middels een technische lening ter waarde van bijkans USD 6 miljoen.

Een grote uitdaging ligt op het gebied van de kleinschalige mijnbouw waar, naast ongewenste ontbossing, het ongecontroleerd gebruik van kwik tot complicaties in de volksgezondheid kan leiden. In dit kader zal voortzetting plaatsvinden van het project '*Improving Environmental Management in the Mining Sector of Suriname, with emphasis on Gold Mining (EMSAGS)*', dat door het Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen samen met het Nationaal Instituut voor Milieu en Ontwikkeling in Suriname (NIMOS) en de *United Nations Development Programme* (UNDP) is opgesteld in het kader van het Minamata Verdrag. Het doel hiervan is om onder andere skills voor kwikvrij mijnen aan te leren aan de kleinschalige gouddelvers.

De Regering zal voor wat de grootschalige goudsector betreft zich inzetten om, op basis van goed en regelmatig overleg met Newmont en IAMGold, duidelijke afspraken te maken voor verdere exploratie en exploitatie van geïdentificeerde goudvoorkomens. Het exploratiegebied van IAMGold is intussen uitgebreid met de Saramacca concessie.

Het staatsmijnbouwbedrijf, NV Grassalco, krijgt in dit dienstjaar ook weer de mogelijkheden aangeboden om zijn exploratie- en exploitatie-activiteiten duurzaam uit te breiden. Het ligt in de bedoeling dat Grassalco als staatsbedrijf actief zal participeren in de exploratie- en exploitatie-activiteiten van toekomstige *multinationals* die in Suriname zullen investeren.

Het energiebeleid van de Regering is erop gericht om de nationale energievoorziening veilig te stellen en schoon te houden gelet op het belang hiervan voor de sociaaleconomische ontwikkeling van ons land.

Het streven van de Regering is ook erop gericht om binnen vijf jaar te geraken tot een moderne en efficiënte energiesector die betaalbare energie garandeert aan de totale

bevolking. Om dit te realiseren dienen er noodzakelijke maatregelen getroffen te worden op institutioneel, technisch en financieel gebied.

In het dienstjaar 2019 is ook de verdere ontwikkeling van het Energie Sector Plan ter hand genomen. Dienstjaar 2020 zal zich vooral kenmerken door concrete operationalisering van de Energie Autoriteit Suriname en door afronding en uitvoering van het Energie Sector Plan.

Een van de belangrijkste prioriteiten van de Regering is te komen tot de dag en nacht elektrificatie voor dorpsgemeenschappen in de verschillende districten. Er is daarom een inventarisatie gepleegd waarbij 135 dorpen zijn geïdentificeerd in voornamelijk de districten Marowijne, Brokopondo, Sipaliwini, Para en Nickerie die in aanmerking moeten komen voor elektrificatie.

De Regering is in het dienstjaar 2019 ook gestart met het in kaart brengen van de nodige gegevens per dorp ten behoeve van het elektrificatieproject. Er zijn financieringsmogelijkheden bekeken waaronder de *India Creditline*, die de elektrificatie in vijftig van de geïdentificeerde dorpen moet realiseren. De installatie van *solar* panelen en netwerken staat binnen deze *creditline* centraal.

Mevrouw de Voorzitter,

In het belang van een gezonde ontwikkeling van de gemeenschap is het zaak dat de Regering de beschikbaarheid van goed, gezond en betaalbaar drinkwater veiligstelt. Het is alom bekend en zichtbaar dat de SWM over het gehele land in hoog tempo en op verantwoorde wijze, dag en nacht waar nodig, bezig is veilig drinkwater te brengen naar huishoudens, regio's en bedrijven. Ook de ondergrondse buizen van tientallen jaren oud worden opgegraven en vervangen op een manier die groot vakmanschap vereist om zo ons volk veilig water te garanderen.

De leidraad voor het drinkwaterbeleid is de verdere verwezenlijking van een optimale drinkwatervoorziening in het binnenland en in de overige districten. In 2020 zullen er wederom nieuwe bronnen worden aangeboord, als ook uitbreidingswerkzaamheden aangaande het waterleidingnet worden verricht, om de drinkwatervoorziening voor de districten Marowijne, Saramacca en Commewijne te garanderen. Ook zullen de vervanging en uitbreiding van het waterleidingnet in de districten Coronie, Nickerie en Para verder ter hand worden genomen. In 2020 zal het accent verder gelegd worden op het optimaliseren van de aangelegde infrastructuur, alsook op de uitbreiding van het aantal gerealiseerde aansluitingen.

De SWM is in staat geweest tientallen kilometers aan waterleidingbuizen aan te leggen in veel gebieden in Suriname die nooit eerder aangesloten waren op het waterleidingnet. In

dit dienstjaar zal SWM hiermee verder gaan.

Mevrouw de Voorzitter,

Ons staatsoliebedrijf, Staatsolie Maatschappij, heeft goede resultaten geboekt in 2018 en de financiële prestatie voor 2019 ziet er positief uit met een verwachte bijdrage aan de overheid voor 2019 van USD 179 miljoen. Voor 2020 is de geschatte bijdrage aan de overheid USD 210 miljoen. Het resultaat van 2020 wordt deels positief beïnvloed door IMO (*International Maritime Organisation*) 2020. Deze nieuwe regel gaat in per 1 januari 2020 en houdt in dat schepen olie met maximaal 0,5% zwavel gehalte mogen gebruiken. Naar verwachting zal Staatsolie een hogere prijs kunnen realiseren voor haar *crude*.

De verwachting is dat uiterlijk begin 2020 het resultaat van de boring bekend zal zijn, mogelijk al eind 2019. In april 2019 is het *near-shore* programma gestart, wat 300 dagen duurt. Bij een commerciële *offshore* olievondst zal ook de Staat voordeel hebben.

Mevrouw de Voorzitter,

Met de ruimtelijke ordening wordt beoogd gebieden planmatig in te richten. Institutionele versterking is hierbij van essentieel belang. In het kader van toenemende negatieve effecten van zeespiegelstijging vooral aan de kust, is het noodzakelijk om urbane centra meer landinwaarts te ontwikkelen.

Het beleid voor 2020 voor de ruimtelijke ordening zal zich vooral concentreren op de uitvoering van de wetgeving die thans in afrondende fase is. Door aanpassing van de L-decreten wordt het grondbeleid zodanig gewijzigd dat de procedures rond grondhuur sterk zullen worden vereenvoudigd. De klachten vanuit de gemeenschap en De Nationale Assemblée zijn gehoord, mevrouw de Voorzitter, en op basis daarvan heeft de Regering besloten dat de werking van de Perceelsidentificatie (S.B. 2016 no. 129) wordt opgeschort tot 1 augustus 2020. Dit besluit wordt zo spoedig mogelijk geformaliseerd.

Voor het beleid betreffende bosbeheer zal de nadruk worden gelegd op het herzien van de Jachtwet en de Natuurbeschermingswet van 1954, die aan de hedendaagse vereisten van zowel de nationale wetten als van de internationale verdragen moeten voldoen.

De mangrovestrategie die nu in ontwikkeling is, zal moeten bijdragen aan een beter beheer en behoud van onze mangrovebossen, die een belangrijke rol vervullen in het tegengaan van de gevolgen van klimaatsverandering. Ook het beheer van de vier beheersgebieden waaronder Bigipan zal verbeterd worden door het instellen van beheersstructuren.

Tenslotte zal middels *Public Private Partnerschappen* natuurbescherming en toerisme in beheersgebieden en natuurreservaten ontwikkeld worden op basis van wettelijke bepalingen.

Mevrouw de Voorzitter,

Suriname heeft het voortouw genomen om de belangen van de '*High Forest Cover, Low Deforestation (HFLD)*' landengroep te promoten. Dit moet uitmonden in het krijgen van financiële ondersteuning en het behouden van de status als HFLD-land. Binnen het *Global Climate Change Alliance (GCCA+)* project heeft de Stichting voor Bosbeheer en Bostoezicht (SBB) een inventarisatie gedaan van de elf mangrovebossen in samenspraak met andere organisaties: LBB/Natuur Beheer, CELOS, NIMOS, Herbarium en de Nationale Zoölogische Collectie. Daarnaast is er een mangrovekaart ontworpen om de oppervlakte van de mangrovebossen in Suriname vast te stellen met de *Near Real Time Monitoring System (NRTMS)* die SBB binnen het *National Forest Monitoring System (NFMS)* heeft opgezet. Zo is het mogelijk om (illegale) activiteiten, zoals ontbossing en bosdegradatie, snel te detecteren.

Mevrouw de Voorzitter,

In het kader van klimaatverandering worden thans voorbereidingen getroffen om de Coroniezwamp tot een beschermd gebied te maken. De zwamp is van eminent belang voor onder andere wetenschappelijk onderzoek en toerisme-ontwikkeling. Daarnaast is de Coroniezwamp rijk aan natuurlijke rijkdommen in termen van biodiversiteit, zoetwaterbronnen, opslag van koolstof en cultureel erfgoed. De bescherming van de Coroniezwamp zal ertoe bijdragen dat de gevolgen van klimaatverandering gemitigeerd worden voor dat gebied.

Mevrouw de Voorzitter,

Beleidsgebieden die in dit dienstjaar de nodige prioriteit zullen genieten, aangevuld met de verdere ontwikkeling van de vier bestuurscentra, met name: Atjoni, Apoera, Snesikondre en Stoelmanseiland, zullen in het kader van regionale ontwikkeling medegefinancierd worden door de *Islamic Development Bank (IsDB)*. Hiermee zullen het welvaarts- en welzijnsniveau van de gemeenschappen substantieel verbeterd worden.

Voor het dienstjaar 2020 zal de Regering voor wat grondenrechten betreft het beleid voortzetten door ondersteuning te verlenen aan DNA bij de behandeling van de ingediende conceptwetten. Het is van groot belang dat de Surinaamse natie die samengesteld is uit een rijke diversiteit aan etnische groepen in eenheid, vrede en verdraagzaamheid met elkaar

samenleeft. Wij leven met elkaar en hebben met elkaar de politieke en morele plicht om onze eenheidsstaat onder alle omstandigheden te beschermen. Bij het behandelen van het grondenrechtenvraagstuk is het van belang een oplossing te vinden, die past bij onze Surinaamse realiteit.

In het dienstjaar 2020 zal voor wat gemeenschapsontwikkeling betreft gewerkt worden aan dorpsontwikkelingsplannen, aan voortzetting van het beleid betreffende het instellen van dorpsfondsen en capaciteitsversterking van gemeenschappen op onder andere sociale, culturele en economische ontwikkeling.

Mevrouw de Voorzitter,

De Regering blijft zich inzetten om optimale bescherming van de rechtstaat te garanderen door waarborging van effectieve rechtshandhaving en rechtsbescherming en door het garanderen van veiligheid voor de gehele samenleving op het totale grondgebied van Suriname. Voor het beleidsgebied 'rechtszekerheid' zal in het dienstjaar 2020 worden gewerkt aan het aanpassen van de wetgeving en het zo spoedig mogelijk indienen van de aangepaste versie van het Burgerlijk Wetboek, de Rijkwet en van het wetboek van Strafvordering.

Ten aanzien van het beleidsgebied 'veiligheid van burgers' zal er in het dienstjaar 2020 worden gewerkt aan het realiseren van de volgende beleidszaken:

Criminaliteitsbeheersing blijft een topprioriteit van de Regering. Echter, het accent zal niet slechts gelegd worden op repressie, doch vooral ook op preventie. De gemeenschap zal daarbij intensief worden betrokken. De inzet van buurtmanagers wordt hierbij opgevoerd. De zichtbaarheid en aanspreekbaarheid van de politie wordt geïntensiveerd.

Met het aanscherpen van de basispolitiezorg en het vergroten van het politietoezicht zullen veiligheid en leefbaarheid in de woongebieden, zowel in het binnenland als in de kustvlakte, structureel worden aangepakt.

De opvang en begeleiding van slachtoffers van alle vormen van geweld- en zedendelicten krijgt in het dienstjaar 2020 grotere aandacht, waarbij vooral zal worden ingezet op het verbeteren van de aanpak van diverse vormen van geweld en geweld tegen kinderen.

In het kader van nationale veiligheid is inmiddels elektro-technisch instrumentarium operationeel binnen het *safe city* project ter verhoging van de veiligheid. De komende periode worden de overige districten aangesloten. Dit alles draagt significant bij aan de algehele veiligheid in ons land.

Mevrouw de Voorzitter,

Indachtig het adagium dat nationale veiligheid inherent is aan nationale ontwikkeling voert de Regering ook dit dienstjaar een strategisch beleid uit gericht op duurzaamheid, stabiliteit en versterking van de openbare orde.

Om deze duurzaamheid te handhaven is het noodzakelijk te investeren in technologie en andere innovaties. Dit toekomstgericht denken leidt tot de aanschaf van computers met forensische software voor het Korps Politie Suriname; een instrument dat de politie in staat zal stellen om met meer succes en slagkracht de criminaliteit te bestrijden.

Het drugsprobleem dat een dreiging kan betekenen voor zowel de veiligheid als de ontwikkeling en welzijn van de natie wordt onderkend en ter hand genomen. Dit is een mondiaal veiligheidsvraagstuk. Vanwege het grensoverschrijdend, interdepartementaal en sector overstijgend karakter heeft de Regering de coördinatie van de bestrijding van dit probleem gebracht naar het hoogste politieke niveau.

Het Nationaal Drugs Masterplan 2019-2023 is onlangs ondertekend. De Regering onderstreept dat de uitvoering van dit multidisciplinair plan prioriteit geniet om zodoende de veiligheid, de gezondheid en het welzijn van het volk te garanderen. De Nationale Anti-Drugsraad zal verder zorgdragen voor de implementatie van dit beleid.

Voor het dienstjaar 2020 zijn twee nieuwe beleidsprogramma's opgenomen voor Defensie, te weten de Surinaamse Militaire Academie en de Surinaamse Militaire School. De Regering heeft gedurende jaren haar kader opgeleid via het Centrum Opleidingen Nationaal Leger (CONL). Na afronding via dit Centrum werd aan officieren de mogelijkheid geboden om vervolgoopleidingen te volgen bij militaire instituten in het buitenland. Veel van deze officieren hebben gediend in het Nationaal Leger en in staffuncties op het Ministerie van Defensie.

Mevrouw de Voorzitter,

Ter vergroting van de veiligheid en de adequate beheersing van het zeegebied zal in het nieuwe dienstjaar 2020 vanuit de Kustwacht Suriname (KWS) op basis van haar taken op het gebied van rechtshandhaving en dienstverlening verder worden gewerkt aan:

- Het opzetten van steunpunten te Nickerie en Boskamp;
- Het trainen van het personeel verbonden aan de *Rescue Coordination Center*;
- Het uitbreiden van het huidige hoofdkwartier van de Kustwacht dat gehuisvest is op het terrein van de Maritieme Autoriteit Suriname (MAS);

- Ook zullen de aanmeerfaciliteiten van de Kustwacht worden uitgebreid teneinde haar vaartuigen op adequate wijze te kunnen bergen.

De beschikbaarheid van de archievencollectie ten behoeve van de nationale geschiedschrijving, de geschiedbeoefening en voor het publiek in het algemeen zal worden vergroot. Door onder andere de Nationaal Archief Suriname website (a) te actualiseren; (b) digitale bestanden online beschikbaar te stellen; (c) lezingen, tentoonstellingen en publicaties te organiseren ter bevordering van het gebruik van de archieven, (d) meer bekendheid te geven aan de archievencollectie en (e) onderzoeksprojecten te initiëren of uit te voeren.

Mevrouw de Voorzitter,

Volgens het adagium “*no productivity without connectivity*” investeert deze Regering enorm in infrastructuur. In het dienstjaar 2020 zal het onderhoud van de droge en natte infrastructuur worden gecontinueerd. Hierbij zullen de werkzaamheden zoveel als mogelijk met het aanwezige zwaar materieel in eigen beheer worden verricht.

In het kader van de verdere ontsluiting van Suriname zullen verschillende projecten worden voortgezet. Het gaat om:

De reconstructie van de Van 't Hogerhuysstraat, waar momenteel de wegstrekking Molenpad tot Latour wordt aangepakt, waarbij de wegstrekking Molenpad tot de brug van 't Hogerhuysstraat wordt verbreed van vier naar zes rijstroken. Het reconstrueren houdt ook in het asfalteren van de Willem Campagnestraat, het Molenpad, de Slangenhoutstraat en de Hernhutterstraat, als ook de herinrichting van alle verkeersknooppunten en het plaatsen van nieuwe verkeerslichten.

Dit project wordt gefinancierd voor een bedrag van USD 45 miljoen door de *Inter-American Development Bank (IDB)*. Dit project staat bekend als *'Improving Transport Logistics and Competitiveness in Suriname'* en heeft de volgende doelstellingen:

- De doorlooptijd van containerafhandeling terug te brengen van circa 7 uren naar 2 uren na het uitvoeren van werkzaamheden aan de Jules Sedney Haven;
- Het verbeteren van de verkeersdoorstroming;
- Het oplossen van de ontwateringsproblematiek;
- Het verbeteren van de verkeersdoorstroming vanaf Paramaribo tot Johan Adolf Pengel luchthaven.

De aannemer Dalian, in opdracht van de Regering, is tevens bezig met de uitvoering van reconstructiewerkzaamheden aan de Martin Luther King weg en de Nieuwe Highway tussen

de Afobakkaweg, nabij mast 20, en Zanderij. Met de realisatie Nieuwe Highway, van circa 10 km met vier rijstroken, zal de internationale luchthaven sneller en gemakkelijk bereikbaar zijn. Deze Nieuwe Highway voorziet in een andere route naast de bestaande Indira Gandhiweg en de J.F. Kennedy Highway en zal met vier rijstroken over de Pararivier gaan. Deze werkzaamheden zullen aan het eind van het eerste kwartaal van 2020 afgerond zijn.

De Regering zal de eerste Oost-West verbinding vanaf Albina tot Nickerie volledig reconditioneren. In de periode van 2010 tot 2017 is de weg van Meerzorg tot Albina gerehabiliteerd, alsook het gedeelte tussen Monkshoop tot Boskamp, welke in 2012 is opgeleverd. Het lokale bedrijf Tjongalanga is nu bezig met de strekking van de Henry Fernandesweg tot Monkshoop. Daarnaast is het aannemingsbedrijf Baitali N.V. gestart met de reconstructie van de wegstrekking van 120 km tussen Jenny en Henar. De connectiviteit van het land wordt verbeterd en de transportsector mag uitkijken naar een verhoging van de aslasten van 8 ton naar 12 ton. Het verbreden van deze primaire weg naar 7,20 m zorgt voor een veiligere situatie op de weg en nabij de woongebieden van Coronie zullen er voetpaden worden aangelegd ter verbetering van de veiligheid.

Bij de projecten, Mevrouw de voorzitter, ligt de nadruk op het vergroten van het woongenot in de diverse buurten onder meer door verbetering van de ontwatering. Fysieke connectiviteit zoals wegen- en bruggenbouw verbindt de districten en is instrumenteel om mensen én markten met elkaar te verbinden.

Mevrouw de Voorzitter,

Regeringen voortgekomen vanuit de revolutionaire gedachte van dekolonisatie hebben telkenmale bewezen dat investeringen in kilometers asfalt en het bouwen van belangrijke bruggen voor economische en maatschappelijke doorbraak zorgt. Ik vraag u en uw geacht College om voor de geest te halen hoe Nickerie er vandaag uit zou zien zonder de Henarbrug, die werd gebouwd in de jaren tachtig, en hoe Coronie eruit zou zien zonder de Coppenamebrug? Hoe zouden Commewijne en Marowijne eruit zien zonder de Wijdenboschbrug uit 1999?

Mevrouw de Voorzitter, dan nu de voornaamste projecten bij natte infrastructuur.

Ten aanzien van het Saramacca kanaal, van 25 km, wordt de rehabilitatie van binnenvaartmogelijkheden in samenwerking met de Wereldbank uitgevoerd. Hoewel dit project als hoofdcomponent een ontwateringskarakter heeft, worden de aspecten van scheepvaart en irrigatie integraal meegenomen. Dit project zal ontwatering in drie districten bevorderen, te weten Paramaribo, Wanica en Saramacca, over een totale oppervlakte van 190 km². Na de ondertekening van de leningsovereenkomst van een bedrag van USD 35 miljoen met de Wereldbank op 11 april jongstleden heeft de Regering aan alle pre-condities

van de overeenkomst voldaan. Op 25 september jl. is de officiële *launch* geweest, waarbij de Regering de formele start van het project heeft aangekondigd. Inmiddels is ook het aanbestedingsproces opgestart voor het aantrekken van *consultants* voor het rehabiliteren van de sluisen en schutkolken alsmede het baggeren van het Saramaccakanaal. Dit project heeft een looptijd van vijf jaar, waarbij de fysieke baggerwerken en rehabilitatiewerken uiterlijk in tweede helft van 2021 zullen aanvangen.

De tweede hoofdcomponent van dit project is het bijwerken van de masterplanstudie ontwatering Groot Paramaribo. Simultaan met dit project is in samenwerking met de Indiase Overheid, via haar kredietfaciliteiten, een aanvraag gedaan voor de bouw van de gemalen aan weerszijden van het kanaal. Aan dit project zal in het komende begrotingsjaar meer gestalte worden gegeven.

Mevrouw de Voorzitter,

Vanwege de verminderde activiteiten op de Surinamerivier heeft dichtslibbing plaatsgevonden. Als gevolg hiervan kunnen met name de grote zeevrachtschepen de rivier niet opvaren voor het lossen en laden van goederen met als gevolg dat er enorme economische schade geleden wordt. Om de ontstane problematiek op te lossen heeft de Regering in samenwerking met de Maritieme Autoriteit Suriname (MAS) in 2018 en 2019 gewerkt aan het opstellen van de aanbestedingsdocumenten voor het zogeheten 'Suriname River Dredging Project 2019'. Dit houdt in dat de Surinamerivier over een lengte van 68 km vanaf de vaargeul of Outerbank gebaggerd wordt tot Domburg (op km 68). De Outerbank is het gedeelte voor de monding van de Surinamerivier (vanaf km 0 tot km 30 bij Braamspunt).

Met de start in dit deel zal de scheepvaart al een significante verbetering hebben in de vaart naar de havens langs de Surinamerivier. De concentratie van het baggeren zal liggen op vier banken, te weten, de Outerbank, Resolutie, Jaglust en Dijkveld. De vaargeulbreedte varieert tussen de 70 m en de 90 m.

Het project houdt het uitvoeren van hoofdbaggerwerken in c.q. het verbreden en het uitdiepen van de vaargeul, conform het van toepassing zijnde *Environmental en Safety Management Plan*. Inmiddels is op 26 juli 2019 een succesvolle aanbesteding gehouden, waarbij van de zes internationaal genomineerde bedrijven vijf meegedaan hebben aan de inschrijving. Het proces voor het gunningsadvies verloopt onder leiding van het ingenieursbureau *Lievense Engineering Contracting*. Op basis van prijsverschillen tussen de inschrijvers is geadviseerd om het project te gunnen aan de aannemer die voldoet aan de aanbestedings- en milieuvorwaarden. De partij met het meest competitieve bod is benaderd en zal naar verwachting binnen twee weken de *Notification of Acceptance (NOA)* tekenen. Hierna kan het uitbaggeren dan eindelijk aanvangen. De riviergeul zal verbreed worden naar minimaal zeventig meter, vanaf de Outerbank tot aan km 68 bij Domburg.

Voorts zal de ankerplaats nabij Suzannasdaal eveneens worden verlengd en verbreed. Gekoppeld aan deze primaire werken (aanleg en verbreding van de vaargeul), zal de aannemer voor een periode van vijf jaar de geul in dezelfde staat moeten houden, de zogenoemde onderhoudsbagger of *maintenance dredging*. De Maritieme Autoriteit Suriname zal vanwege haar verantwoordelijk voor de scheepvaart de controle en supervisie laten uitvoeren op de werkzaamheden van de aannemer.

Mevrouw de Voorzitter,

Als we het hebben over connectiviteit, dan zijn ook telecom en internet noodzakelijke behoeften geworden anno 2019. Telesur is een belangrijke trekker om onze connectiviteit mogelijk te maken. Wanneer in Sipaliwini ook de laatste mast wordt opgeleverd in 2020, zijn we in staat gebleken om in vijf jaar tijd alle gebieden in Suriname te voorzien van mobiele communicatie en digitale TV. Al onze Surinamers zullen dan in een omgeving wonen waarbij zij via Telesur kunnen communiceren met elkaar. Men heeft toegang tot een onbeperkte hoeveelheid informatie via het internet.

Daarnaast heeft Telesur het gepresteerd om het snelste mobiele internet van de Caribbean én Latijns-Amerika op te zetten met 4G-LTE. Het ziet ernaar uit dat Suriname tevens de eerste zal zijn in deze regio, die ook 5G zal introduceren. Via het Telesur Nationaal Breedband Project wordt geïnvesteerd in het vervangen en upgraden van het telecomnetwerk, dat sinds 1981 geen grote investeringen meer heeft gekend. Er is sinds 2018 reeds USD 116 miljoen geïnvesteerd om de infrastructuur te verbeteren. In 2020 worden de investeringen voortgezet met als doel om aan het eind van dat jaar alvast de gehele kustvlakte van sneller breedband internet te hebben voorzien.

Deze ontwikkeling gaat instrumenteel zijn voor de digitalisering binnen de overheid, en voor de digitalisering van diensten, en de economie als geheel. De bedoeling is dat we werken naar een situatie waarbij burgers hun zaken in orde kunnen maken met de overheid, via hun computer of telefoon.

De enorme positieve ontwikkeling in internet is ook belangrijk voor onze innovatieve ondernemers die elektronische diensten aanbieden. Denk bijvoorbeeld aan bankieren via uw telefoon. Maar tegenwoordig ook betalen via uw telefoon door de *QR payments*, die onlangs geïntroduceerd zijn. Ook hiermee is Suriname de eerste in het Caribisch gebied. Wederom een stap vooruit!

We gaan langzaam naar een situatie waarbij het tijdstip of uw locatie u niet langer beperkt in het opvragen van CBB uittreksels, het volgen van onderwijs of het krijgen van medische hulp. Dit zijn ontwikkelingen waar we nog naar op weg zijn, maar waarvoor in deze termijn een stabiele basis is gelegd.

In het dienstjaar 2020 zal verder worden gewerkt aan de vervanging van de Wet Telecommunicatievoorzieningen door de Wet Elektronische Communicatie. Deze aangepaste wet- en regelgeving zal moeten leiden tot meerdere mogelijkheden hetgeen moet resulteren in meerdere aanbieders. Deze wet zal tevens het aanbieden van innovatieve diensten moeten stimuleren.

Mevrouw de Voorzitter,

Wanneer we praten over connectiviteit in Suriname, en het creëren van de basisvoorwaarden in álle districten, dan is de volgende stap de connectiviteit naar buiten toe.

Het luchtvaartbeleid van Suriname is erop gericht de luchtvervoersstromen naar ons land te doen toenemen middels uitbreiding van het aantal luchtvaartmaatschappijen, routenetwerken en frequentie van de vluchten ten voordele van het nationaal belang. In deze behoefte zullen Surinaamse alsook buitenlandse luchtvaartmaatschappijen kunnen voorzien, waarbij het liberalisatie principe oftewel de *open skies policy* als uitgangspunt geldt. Voorts kan worden opgemerkt dat de economische regulering van de luchttransportsector van ons land nog in de ontwikkelingsfase verkeert.

De NV Luchthavenbeheer is gestadig op weg om haar plannen voor 2033, op weg naar 1 miljoen passagiers per jaar, uit te voeren. Er landen vliegtuigen van meerdere airlines op onze internationale luchthaven en er wordt enorm geïnvesteerd in de faciliteiten ter verbetering van ons visitekaartje.

Onze eigen vliegmaatschappij, SLM, zal in deze ontwikkeling moeten meegaan. Met de komst van de Boeing 777 op de route naar Europa als ook de voorbereidingen voor meer vliegbewegingen zal het bedrijf in staat moeten zijn om ongesubsidieerd en financieel gezond te opereren. Hiermee zal zij een wezenlijke bijdrage leveren aan de connectiviteit vanuit Suriname.

Mevrouw de Voorzitter,

Uitgaande van de strategische doelstelling zoals geformuleerd in het ontwikkelingsplan, wordt toerisme gezien als een van de prioriteitsgebieden die een bijzondere bijdrage zal leveren aan het verder diversifiëren van onze economie. Ons land heeft de potentie zich te ontwikkelen tot een top toeristische bestemming in het Caribisch gebied.

Over het algemeen komen de meeste toeristen uit Noord-Amerika, Europa en de Antillen in ons land. In dit dienstjaar zal bijzondere aandacht worden besteed aan het stimuleren van toerisme uit Latijns-Amerika, Afrika, Azië en het Midden-Oosten.

De toerismesector is een veelbelovende groeisector. In dit dienstjaar zullen de volgende wetsproducten, te weten de Toerisme Raamwet, de Wet Instelling tot de Toerisme Autoriteit en de uitvoeringsbesluiten in concept gereed gemaakt worden om in ijltempo hun weg te vinden naar De Nationale Assemblée.

Mevrouw de Voorzitter,

Het *Innovation for Firms Suriname* programma zal verder worden uitgevoerd. Dit betekent dat bedrijven de noodzakelijke *access to finance* beschikbaar krijgen om te investeren in groei, werkgelegenheid, nieuwe productiefaciliteiten en in exportmarkten die deviezen genereren. Daarnaast is voor de komende zes jaar een nieuw *matching grant* programma geprojecteerd vanuit de Wereldbank, genaamd SURGE, voor ruim tien miljoen USD. SURGE staat voor *SURiname GRowth Enterprises* en is een component binnen het Wereldbank project *Competitiveness and Sector Diversification*. Een belangrijk deel van deze middelen is bestemd voor de *agribusiness* industrie waaronder een strategisch ananasplan en implementatie van moderne *hydroponics* en productie in kassen en pluimveeteelt gestimuleerd zullen worden.

Mevrouw de Voorzitter,

Wat de voorbereidingen naar de verkiezingen van 2020 betreft, het volgende:

In dit kader is het van eminent belang dat voorbereidingen worden getroffen voor de algemene en vrije verkiezingen met geheime stemming, waarvoor de Regering zich in dit begrotingsjaar zal inzetten. Hiervoor zijn er reeds organisatorische structuren in stelling gebracht, bestaande uit verschillende verkiezingscommissies en -werkgroepen alsmede de Ministeriële Onderraad Verkiezingen 2020. Geheel conform een verkiezingskalender zullen binnen wettelijk gestelde termijnen de verkiezingsactiviteiten worden uitgevoerd.

Mevrouw de Voorzitter,

Mag ik van deze gelegenheid, bij het uitspreken van de jaarrede 2020, gebruikmaken u allen op te roepen om zoals van ons alom verwacht wordt en in de wereld bekend is, goed georganiseerde, eerlijke, vlotte en sportieve verkiezingen in het vooruitzicht te stellen, zoals eerdergenoemd op 25 mei 2020. Het is in deze niet te veel gevraagd om ons in de komende verkiezingen als waardige broeders en zusters op te stellen die respect hebben voor elkaar en voor ons vreedzaam samenleven met elkaar. Laten wij elkaar beloven dat wij onze eenheid en verdraagzaamheid onder alle omstandigheden zullen beschermen, zullen hooghouden en de uitslag van de verkiezingen, welke die ook moge worden, als goede Surinamers zullen accepteren en respecteren! Ik dank u mevrouw de Voorzitter.

Mevrouw de Voorzitter,

Staat u mij toe om de ontwerpbegroting 2020 te presenteren.

Het totaal van de geraamde overheidsinkomsten voor het dienstjaar 2020 bedraagt SRD 12.440.228.000 (TWAALFMILJARD VIERHONDERD EN VEERTIG MILJOEN TWEEHONDERD ACHT EN TWINTIG DUIZEND SURINAAMSE DOLLARS).

De geraamde uitgaven bedragen in totaal SRD 13.739.461.000 (DERTIENMILJARD ZEVENHONDERD NEGEN EN DERTIG MILJOEN EN VIERHONDERD EEN EN ZESTIG DUIZEND SURINAAMSE DOLLARS).

Het saldo van de totale ontvangsten en de totale uitgaven presenteert een tekort van SRD 1.299.233.000 (EEN MILJARD TWEEHONDERD NEGEN EN NEGENTIG MILJOEN EN TWEEHONDERD DRIE EN DERTIG DUIZEND SURINAAMSE DOLLAR). Dit tekort is gelijk aan 4,3% van het Bruto Binnenlands Product.

Nader uitgesplitst bestaan de totale overheidsuitgaven voor het dienstjaar 2020 uit:

Operationele Uitgaven ad SRD 3.666.737.000 (DRIE MILJARD ZES HONDERD ZES EN ZESTIG MILJOEN EN ZEVENHONDERD ZEVEN EN DERTIG DUIZEND SURINAAMSE DOLLARS), terwijl de programma's een totaalbedrag bestrijken van SRD 10.072.724.000 (TIEN MILJARD TWEE EN ZEVENTIG MILJOEN EN ZEVENHONDERD VIER EN TWINTIG DUIZEND SURINAAMSE DOLLARS).

De operationele uitgaven hebben betrekking op de personeels-gerelateerde, overige operationele uitgaven en kapitaaluitgaven van de verschillende ministeries. Ten aanzien van de personeels-gerelateerde uitgaven gaat het met name om de kosten van:

- Lonen en salarissen;
- Sociale premies.

Met betrekking tot de overige operationele uitgaven wordt met name bedoeld de kosten van:

- Goederen en diensten;
- Subsidies, bijdragen en schenkingen;
- Kantoorkosten, aanschaffingen en klein onderhoud aan gebouwen en terreinen.

De Programma's presenteren het uit te voeren beleid c.q. projecten van de Regering.

Hiervan zal een bedrag van SRD 6.487.925.000 (ZESMILJARD VIERHONDERD ZEVEN EN TACHTIG MILJOEN EN NEGENHONDERD VIJF EN TWINTIG DUIZEND SURINAAMSE DOLLARS) uit eigen middelen, bestaande uit belastingen en niet-belastingontvangsten, worden opgebracht.

Op de begroting bedragen de opgebrachte leningen en schenkingen SRD 5.952.303.000 (VIJF MILJARD NEGENHONDERD TWEE EN VIJFTIG MILJOEN EN DRIEHONDERD EN DRIE DUIZEND SURINAAMSE DOLLARS).

Met betrekking tot de totale overheidsontvangsten voor het dienstjaar 2020 worden deze onderverdeeld in:

Directe Belastingen ad SRD 1.799.000.000 (EEN MILJARD ZEVENHONDERD EN NEGEN EN NEGENTIG MILJOEN SURINAAMSE DOLLAR)

Indirecte Belastingen ten bedrage van SRD 2.047.000.000 (TWEE MILJARD EN ZEVEN EN VEERTIG MILJOEN SURINAAMSE DOLLAR)

Niet Belasting Ontvangsten voor SRD 2.641.925.000 (TWEE MILJARD ZESHONDERD EN EEN EN VEERTIG MILJOEN EN NEGEN HONDERD VIJF EN TWINTIG DUIZEND SURINAAMSE DOLLAR).

Ik dank u mevrouw de Voorzitter.